

ปีเตอร์เคมี

ฐิติพรรณ นิมสุข

๓ แก๊สธรรมชาติและน้ำมัน

contents

1

ความหมายของปุ๋ยโตรเคมี และการนำไปใช้ประโยชน์

2

กำเนิดของปุ๋ยโตรเลียม และการกักเก็บปุ๋ยโตรเลียมตามธรรมชาติ

3

การสำรวจแหล่งปุ๋ยโตรเลียมและการผลิตปุ๋ยโตรเลียม

4

องค์ประกอบปุ๋ยโตรเลียม และกระบวนการกลั่นน้ำมันเชื้อเพลิง

ความหมายปีโตรเลียม

- ❖ น้ำมันที่แทรกตัวอยู่ในหินที่มีรูพรุนซึ่งอยู่ใต้พื้นดิน
- ❖ ปีโตรเลียมเป็นสารประกอบไฮโดรคาร์บอนอันสลับซับซ้อนที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในชั้นหินใต้พื้นผิวโลก

ความหมายปิโตรเลียม

Petroleum

Petra

หิน

Oleum

น้ำมัน

การใช้ประโยชน์ของปิโตรเลียม

ปิโตรเลียมนำมาใช้ประโยชน์ใน 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ

- ❖ เชื้อเพลิงในรูปแบบต่าง ๆ เช่น น้ำมันเชื้อเพลิงยานยนต์ต่าง ๆ น้ำมันเตาในอุตสาหกรรม เชื้อเพลิงให้ความร้อนในบ้านเรือน ก๊าซหุงต้มและการผลิตไฟฟ้า
- ❖ เป็นวัตถุดิบสำหรับผลิตสารปิโตรเคมี

ทฤษฎีกำเนิดปิโตรเลียม

inorganic theory

น้ำมันเกิดจาก calcium carbide ภายใต้พื้นผิวโลก ทำปฏิกิริยากับน้ำเกิดเป็น acetylene ก๊าซนี้ถูกกักมันตภาพรังสีชนิดอนุภาคอัลฟา ทำให้ก๊าซรวมตัวด้วยกระบวนการ polymerization ทำให้เกิดสารประกอบไฮโดรคาร์บอนที่มีโมเลกุลใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ จนเป็นน้ำมันดิบ ใต้ผิวโลก

ทฤษฎีกำเนิดปิโตรเลียม

organic theory

ปิโตรเลียมเกิดจากการทับถมและแปรสภาพของซากสิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ในชั้นหินใต้พื้นผิวโลก โดยซากสิ่งมีชีวิตและกรวด ดิน ทราย ทับถมกันเกิดเป็นชั้นตะกอน ต่อมาเกิดน้ำหนักกดทับจนกลายเป็นชั้นหินทราย ชั้นหินปูน ชั้นหินดินดาน ความกดดันจากชั้นหิน ผนวกกับความร้อนใต้ผิวโลก และการสลายตัวของสารอินทรีย์โดยแบคทีเรีย ทำให้กลายสภาพเป็นหยดน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ

การกักเก็บปิโตรเลียมตามธรรมชาติ

ปิโตรเลียมจะเกิดขึ้นและแทรกตัวอยู่ตามชั้นหินที่มีช่องว่าง เรียกว่า **หินต้นกำเนิด (source rock)** เมื่อเกิดการบีบอัดหินต้นกำเนิด ปิโตรเลียมเคลื่อนย้ายออกจากหินต้นกำเนิด และแทรกตัวขึ้นมาสะสมตามรูพรุนของหินบริเวณหนึ่ง เรียกว่า **หินกักเก็บ (reservoir rock)** ปิโตรเลียมจะเคลื่อนย้ายจากหินกักเก็บมารวมกันเป็นปริมาณมาก มายัง **แหล่งกักเก็บ (trap)** เนื่องจากไม่สามารถแทรกตัวต่อไปได้อีก

การกักเก็บปิโตรเลียมตามธรรมชาติ

น้ำมันและแก๊สที่เคลื่อนที่ไปจะรวมตัวเป็นแหล่งน้ำมันได้เมื่อมีภาวะ
สามอย่างเกิดขึ้น คือ

- ❖ มีหินที่ทำหน้าที่ให้น้ำมันมาอัดเกาะอยู่ได้ เรียกว่า หินอุ้มน้ำมัน
หรือหินกักเก็บ
- ❖ หินกักเก็บจะต้องถูกปิดทับด้วยชั้นหินที่ไม่ยอมให้น้ำมันไหลซึม
ออกไป เรียกว่า หินปิดกั้น (roof rock) เช่น หินดินดาน
- ❖ มี trap ซึ่งเป็นชั้นหินกักเก็บน้ำมัน โดยลักษณะชั้นหินต้องมี
seal กันไม่ให้น้ำมันหนีออกไปด้านข้าง

การกักเก็บปิโตรเลียมตามธรรมชาติ

แหล่งกักเก็บ
แบบรูปโค้ง
ประทุนคว่ำ

แหล่งกัก
เก็บในรอย
เลื่อน

แหล่งกักเก็บ
แบบโดมหิน
เกลือ

แหล่งกักเก็บ
แบบรูป
ระดับชั้น

การสำรวจแหล่งปีโตรเลียมและการผลิตปีโตรเลียม

ขั้นตอนการสำรวจ

การสำรวจแหล่งปิโตรเลียมและการผลิตปิโตรเลียม

1. การสำรวจทางธรณีวิทยา

สำรวจหาว่ามีชั้นหินที่เป็นแหล่งกักเก็บปิโตรเลียมอยู่หรือไม่ และอยู่ที่ไหน รวมทั้งเก็บตัวอย่างหินเพื่อวิเคราะห์อายุและสารต้นกำเนิดปิโตรเลียม เริ่มการสำรวจด้วยการทำแผนที่โดยอาศัยภาพถ่ายทางอากาศเพื่อดูบริเวณที่มีโครงสร้างทางธรณีวิทยาน่าสนใจ แล้วจึงเดินสำรวจและเก็บตัวอย่าง การสำรวจทางธรณีวิทยาสามารถคาดคะเนได้ว่า โครงสร้างหินบริเวณนั้นเหมาะสมเป็นแหล่งกักเก็บปิโตรเลียมหรือไม่

การสำรวจแหล่งปิโตรเลียมและการผลิตปิโตรเลียม

2. การสำรวจทางธรณีฟิสิกส์

เพื่อยืนยันลักษณะของชั้นหินและชั้นตะกอนในแนวลึก
โดยมีวิธีสำรวจ 4 วิธี ได้แก่

1. สำรวจด้วยคลื่นความสั่นสะเทือน
2. สำรวจด้วยการวัดค่าสนามแม่เหล็ก
3. สำรวจด้วยการวัดค่าแรงดึงดูดของโลก
4. สำรวจด้วยการวัดค่าความต้านทานของชั้นหินที่ระดับ

ความลึกต่าง ๆ โดยอาศัยความแตกต่างของคุณสมบัติทางไฟฟ้า

การสำรวจแหล่งปิโตรเลียมและการผลิตปิโตรเลียม

3. การเจาะสำรวจ

การเจาะสำรวจเพื่อให้แน่ใจว่ามีปิโตรเลียมสะสมอยู่
เพียงพอต่อการลงทุนหรือไม่

เริ่มจากการเจาะสุ่ม (wild cat well) เป็นการเจาะหลุมแรก
บนโครงสร้างที่ผ่านการสำรวจ

เจาะสำรวจหาเขต (exploratory well) เป็นการวางโครงการ
เจาะสำรวจเพื่อหาขอบเขตว่าจะมีปิโตรเลียมครอบคลุมพื้นที่มาก
น้อยเพียงใด ก่อนทำการขุดเจาะหลุมทดลองผลิต เพื่อศึกษา
ความสามารถในการผลิตและคำนวณหาปริมาณสำรอง

องค์ประกอบของปิโตรเลียม

องค์ประกอบของปิโตรเลียมแต่ละแห่งไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับ

1. โครงสร้างสารอินทรีย์ในซากสิ่งมีชีวิต
2. ความลึกชั้นหินที่เป็นแหล่งกำเนิด
3. ชนิดของชั้นหินที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้าย
4. การเคลื่อนตัวของเปลือกโลก

องค์ประกอบของปิโตรเลียม

ก๊าซธรรมชาติ

ก๊าซธรรมชาติ คือ ของผสมของสารประกอบไฮโดรคาร์บอนอิ่มตัว มี non-hydrocarbon ปนอยู่บ้าง อาจอยู่ในรูปก๊าซ หรือ ละลายในน้ำมันดิบในชั้นใต้ดิน

องค์ประกอบของก๊าซธรรมชาติ แบ่งเป็น 2 ชนิด คือ

1. องค์ประกอบที่เป็นสารไฮโดรคาร์บอน คือ methane (C_1) และ higher molecular weight hydrocarbon (C_2-C_7)
2. องค์ประกอบที่ไม่ใช่สารไฮโดรคาร์บอน เช่น H_2S ,

CO_2 , N_2 , He, Ar

องค์ประกอบของปิโตรเลียม

ก๊าซธรรมชาติ

องค์ประกอบที่เป็นสารไฮโดรคาร์บอน

- องค์ประกอบหลักของก๊าซธรรมชาติ คือ methane
- ไฮโดรคาร์บอนอิ่มตัว ในก๊าซธรรมชาติ เป็นสารที่มีน้ำหนักโมเลกุลต่ำ มีสถานะก๊าซที่อุณหภูมิและความดันปกติ เช่น methane ethane propane butane เป็นต้น

องค์ประกอบของปิโตรเลียม

ก๊าซธรรมชาติ

องค์ประกอบที่ไม่ใช่สารไฮโดรคาร์บอน

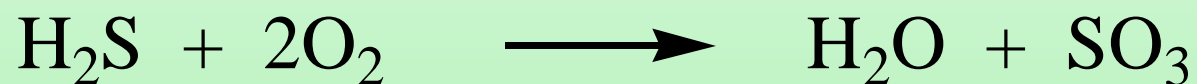
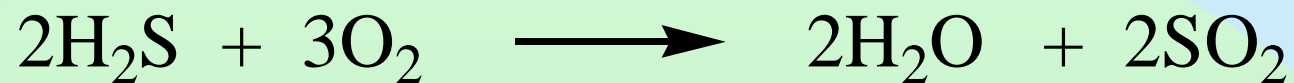
1. H_2S (hydrogen sulfide) พบปนในก๊าซธรรมชาติ มีข้อเสียคือ
  - มีกลิ่นไม่พึงประสงค์
  - สามารถละลายน้ำได้สารละลายเป็นกรดอ่อน ทำให้กัดกร่อนระบบท่อและเครื่องมือต่าง ๆ และหากนำก๊าซธรรมชาติที่มี H_2S อยู่ไปเผาไหม้จะเกิดสารประกอบ sulfur oxide ดังสมการ

องค์ประกอบของปีโตรเลียม

องค์ประกอบที่ไม่ใช่สารไฮโดรคาร์บอน – H_2S -

- สารประกอบ sulfur oxide มีกลิ่นระคายเคือง นอกจากนี้จะได้กรดซัลฟูรัส และ กรดซัลฟูริก ที่มีฤทธิ์กัดกร่อน สารประกอบ sulfur oxide ละลายน้ำได้ดี อาจทำให้เกิดฝนกรดได้

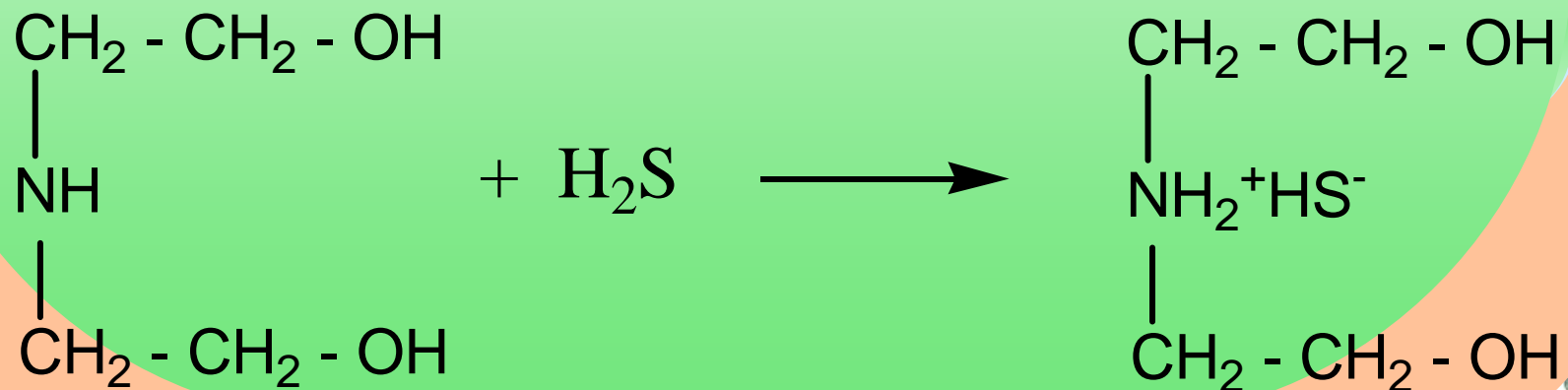

องค์ประกอบของบีโตรเลียม

องค์ประกอบที่ไม่ใช่สารไฮโดรคาร์บอน - H_2S -

- สารประกอบ H_2S ปริมาณน้อยจะถูกกำจัดออกจากก๊าซธรรมชาติโดยวิธี sweetening process เนื่องจาก H_2S เป็นกรดอ่อนจะใช้เบสในการทำปฏิกิริยา เช่น เบสอ่อนที่มีความดันไอต่ำ diethanolamine

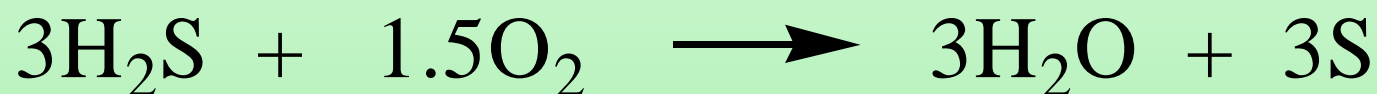

องค์ประกอบของปิโตรเลียม

องค์ประกอบที่ไม่ใช่สารไฮโดรคาร์บอน

- สารประกอบ H_2S ปริมาณมาก จะถูกออกซิไดซ์ไปเป็นกำมะถันขายแก่โรงงานผลิตกรดซัลฟูริก

2. ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO_2)

CO_2 ที่ปนอยู่ในก๊าซธรรมชาติจะเปลี่ยนสถานะจากก๊าซเป็นของแข็งและจะอุดตันระบบส่งก๊าซต่าง ๆ ที่สภาวะอุณหภูมิต่ำ ๆ จึงต้องผ่านก๊าซธรรมชาติเข้า benefit unit เพื่อกำจัด CO_2 โดยใช้สารละลาย potassium carbonate เป็นตัวดูดซับ

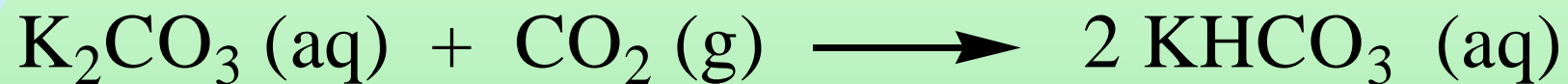

องค์ประกอบของปุ๋ยโตรเลียม

องค์ประกอบที่ไม่ใช่สารไฮโดรคาร์บอน

2. การดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO₂)

3. ความชื้น (moisture)

กระบวนการแยกก๊าซทำที่อุณหภูมิต่ำกว่า 0 C ดังนั้น ความชื้นหรือไอน้ำจะกลายเป็นน้ำแข็งอุดตันท่อต่าง ๆ และกักความร้อนได้ แก้ไขโดยใช้ สารที่มีรูพรุน และมีพื้นที่ผิวภายในสูง เช่น molecular sieve ในการดูดซับน้ำ

ตัวอย่างการนำก๊าซธรรมชาติมาใช้ประโยชน์

1. ก๊าซมีเทน

- เชื้อเพลิงรถโดยสาร NGV (natural gas for vehicles)
- เป็นเชื้อเพลิงทดแทนน้ำมันเตาใน โรงไฟฟ้าและ โรงงาน

อุตสาหกรรม

- เป็นวัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรมปุ๋ยเคมี ผลิตแอม โมเนีย ยูเรีย เมทานอล

2. อีเทน เป็นวัตถุดิบสำหรับ โรงงานอุตสาหกรรมปิโตรเคมี เช่น ผลิตเอทิลีน

ตัวอย่างการนำก๊าซธรรมชาติมาใช้ประโยชน์

3. LPG (Liquefied petroleum gas) ประกอบด้วย โพรเพนและบิวเทน เป็นเชื้อเพลิงหุงต้ม และสำหรับรถและอุตสาหกรรม
4. NGL (natural gas liquid) ก๊าซโซลีนธรรมชาติ ส่งเข้าโรงกลั่นเพื่อกลั่นเป็นน้ำมันเบนซิน

กระบวนการกลั่นน้ำมัน

- ❖ ในการพัฒนาและแปรรูปทรัพยากรปิโตรเลียมหรือน้ำมันดิบให้ได้เป็นผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมทำได้โดยกระบวนการกลั่นน้ำมันหรือการแยกก๊าซธรรมชาติ
- ❖ น้ำมันดิบประกอบด้วยสารประกอบไฮโดรคาร์บอน ตั้งแต่โมเลกุลเล็กสุดเป็นแก๊ส เช่น มีเทน ไปจนโมเลกุลใหญ่มากจนเป็นกิ่งของแข็งที่อุณหภูมิห้อง และยังพบน้ำและเกลือแร่ปนอยู่ด้วย จึงไม่สามารถนำมาใช้ได้โดยตรง ต้องผ่านกระบวนการกลั่นและปรับปรุงคุณภาพเสียก่อน เรียกกระบวนการนี้ว่า **การกลั่น (refining) ในโรงกลั่นน้ำมัน (oil or petroleum refinery)**

กระบวนการกลั่นน้ำมัน

- ❖ **กระบวนการกลั่นน้ำมัน** คือ กระบวนการแปรสภาพน้ำมันดิบ ให้เป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปชนิดต่าง ๆ เช่น ก๊าซหุงต้ม น้ำมันเบนซิน น้ำมันก๊าด น้ำมันดีเซล น้ำมันเตา และยางมะตอย
- ❖ **กระบวนการกลั่นน้ำมันเชื้อเพลิง** เป็นการแยกน้ำมันดิบออกเป็น ส่วนต่าง ๆ ที่มีจุดเดือดใกล้เคียงกัน และผ่านน้ำมันเข้า กระบวนการต่าง ๆ และแปรสภาพเพื่อให้เหมาะกับการใช้งาน

กระบวนการกลั่นน้ำมัน

❖ **กระบวนการกลั่นน้ำมันเชื้อเพลิง** ประกอบด้วยกระบวนการสำคัญ คือ

1. การกลั่นหรือการแยก (separation)
2. การแปรรูปหรือการเปลี่ยนโครงสร้างทางเคมี (conversion)
3. การปรับปรุงคุณภาพ (treating)
4. การผสม (blending)

กระบวนการกลั่นน้ำมัน

1. การกลั่นหรือการแยก (separation)

กระบวนการแยกน้ำมันดิบ คือ การแยกส่วนประกอบของน้ำมันดิบทางกายภาพ ส่วนใหญ่แยกโดยวิธีการกลั่นลำดับส่วน (fractional distillation) โดยนำน้ำมันดิบมากลั่นในหอกลั่นบรรยากาศ น้ำมันดิบจะแยกเป็นน้ำมันสำเร็จรูปต่าง ๆ ที่มีช่วงจุดเดือดต่างกัน

หอกลั่นมีสองแบบ คือ **หอกลั่นบรรยากาศ** (atmospheric fractionating tower) เหมาะกับกลั่นแยกน้ำมันเชื้อเพลิงที่มีจุดเดือดต่ำ และ **หอกลั่นสุญญากาศ** (vacuum fractionating tower) เหมาะกับแยกน้ำมันจุดเดือดสูง โดยจะช่วยลดจุดเดือดลงไม่ให้เกิด thermal cracking ในหอกลั่น

หอกัดน้ำมัน

กระบวนการกลั่นน้ำมัน

❖ 1. การกลั่นหรือการแยก (separation)

ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการกลั่นบรรยากาศ

- ชั้นบนสุดของหอกกลั่น เป็นก๊าซ $C_1 - C_4$
- ถัดลงมาเป็นส่วนประกอบของน้ำมันเบนซิน (gasoline : $C_5 - C_{12}$)
- ถัดลงมาเป็นส่วนประกอบของน้ำมันก๊าด (kerosene : $C_{10} - C_{16}$)
- ถัดลงมาเป็นส่วนประกอบของน้ำมันดีเซล (diesel : $C_{15} - C_{22}$)
- ส่วนล่างสุดเมื่อนำไปผ่านกรรมวิธีอื่น ๆ จะได้ น้ำมันหล่อลื่น (ออกจากส่วนกลางหอกกลั่นสุญญากาศ) น้ำมันเตา และ ยางมะตอย (ออกจากส่วนด้านล่างหอกกลั่นสุญญากาศ)

ผลิตภัณฑ์ที่ได้	จุดเดือด (°C)	สถานะ	จำนวน C	การใช้ประโยชน์
แก๊สปิโตรเลียม	< 30	แก๊ส	1 – 4	ทำสารเคมี วัสดุสังเคราะห์ เชื้อเพลิงแก๊สหุงต้ม
เนฟทาเบา	30 – 110	ของเหลว	5 – 7	น้ำมันเบนซิน ตัวทำละลาย
เนฟทาหนัก	65 – 170	ของเหลว	6 – 12	น้ำมันเบนซิน เนฟทาหนัก
น้ำมันก๊าด	170 – 250	ของเหลว	10 – 19	น้ำมันก๊าด เชื้อเพลิงเครื่องยนต์ไอพ่น และตะเกียง
น้ำมันดีเซล	250 – 340	ของเหลว	14– 19	เชื้อเพลิงเครื่องยนต์ดีเซล
น้ำมันหล่อลื่น	> 350	ของเหลว	19 – 35	น้ำมันหล่อลื่น น้ำมันเครื่อง
ไไข	> 500	ของแข็ง	> 35	ใช้ทำเทียนไข เครื่องสำอาง ยาขัดมัน ผลิตภัณฑ์ซักฟอก
น้ำมันเตา	> 500	ของเหลวหนืด	> 35	เชื้อเพลิงเครื่องจักร
ยางมะตอย	> 500	ของเหลวหนืด	> 35	ยางมะตอย เป็นของแข็งที่อ่อนตัวและเหนียวหนืดเมื่อถูกความร้อน ใช้เป็นวัสดุกันซึม

ประมวลผลิตภัณฑ์จากการกลั่นน้ำมันดิบ

กระบวนการกลั่นน้ำมัน

2. การแปรรูปหรือการเปลี่ยนโครงสร้างทางเคมี (conversion)

เป็นการเปลี่ยนแปลงโมเลกุลหรือโครงสร้างเคมี เพื่อให้ น้ำมันมีคุณภาพที่เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ เช่น การหาวิธีการผลิตน้ำมันเบนซินให้มากขึ้น โดยเปลี่ยนโครงสร้างโมเลกุลน้ำมันชนิดอื่น ๆ กรรมวิธีแบบนี้ได้แก่

2.1 กระบวนการแตกสลาย (cracking) เป็นการแตกสลายสารประกอบไฮโดรคาร์บอนโมเลกุลใหญ่ให้เล็กลง อาจใช้ความร้อน (thermal cracking) หรือใช้ตัวเร่งปฏิกิริยา (catalytic cracking) หรือใช้ไฮโดรเจนช่วย (hydrocracking)

กระบวนการกลั่นน้ำมัน

- ❖ **2.2 กระบวนการเปลี่ยนสภาพ (reforming)** เป็นการจัดรูปโมเลกุลเสียใหม่ เช่น จากโซ่ตรงเป็นโซ่กิ่งและวงแหวน เพื่อเพิ่มค่าออกเทนสำหรับน้ำมันเบนซิน
- ❖ **2.3 กระบวนการรวมโมเลกุล (alkylation และ polymerization)** เป็นการรวมโมเลกุลส่วนเบาเพื่อให้ได้โมเลกุลที่ใหญ่ขึ้น พร้อมทั้งมีคุณสมบัติที่ดีกว่า

กระบวนการกลั่นน้ำมัน

- ❖ **2.1 กระบวนการแตกสลาย (cracking)** เป็นการแตกสลายสารประกอบไฮโดรคาร์บอนโมเลกุลใหญ่ให้เล็กลง โดยอาศัยความร้อนหรือตัวเร่งปฏิกิริยา
- ❖ **2.1.1 Thermal cracking** เป็นกระบวนการแตกสลายน้ำมันดีเซล (gas oil) หรือ น้ำมันเตาโดยใช้ความร้อนสูงประมาณ 400 – 500 C ภายใต้ความดันสูง ได้ผลิตภัณฑ์ คือ ก๊าซส่วนใหญ่เป็นสารประกอบไฮโดรคาร์บอนประเภท olefin น้ำมันเบนซินซึ่งมีพวก aromatic สูง และน้ำมันเตาชั้นต่ำหรือ เขม่า ปริมาณน้ำมันเบนซินที่ได้ประมาณ 50-70 % และมีค่าออกเทนประมาณ 65-70

กระบวนการกลั่นน้ำมัน

❖ **2.1.2 Catalytic cracking** เป็นกระบวนการแตกสลายน้ำมันดีเซล (gas oil) และน้ำมันหนัก โดยใช้สารตัวเร่งปฏิกิริยาช่วย ตัวเร่งปฏิกิริยาอาจเป็นพวกดินเหนียวธรรมชาติ เช่น kaolin, bentonite หรือพวกดินเหนียวสังเคราะห์ที่มีธาตุอะลูมิเนียมสูง หรือใช้ synthetic zeolite ผลิตภัณฑ์ที่ได้ คือ น้ำมันเบนซินที่มีค่าออกเทนสูง ก๊าซไฮโดรคาร์บอนประเภท olefin

❖ **2.2 กระบวนการเปลี่ยนสภาพ (reforming)**

เป็นกระบวนการเปลี่ยนสภาพสารไฮโดรคาร์บอนชนิดหนึ่งให้เป็นสารไฮโดรคาร์บอนอีกชนิด โดยอาศัยความร้อนหรือตัวเร่งปฏิกิริยา

กระบวนการกลั่นน้ำมัน

2.2 กระบวนการเปลี่ยนสภาพ (reforming)

2.2.1 Thermal reforming ใช้ความร้อนสูงเปลี่ยนลักษณะโครงสร้างสารไฮโดรคาร์บอนในน้ำมันเบนซินซึ่งมีค่าออกเทนต่ำให้เป็นพวกที่มีค่าออกเทนสูง อุณหภูมิที่ใช้สูงประมาณ 560 C

2.2.2 Hydroforming ใช้ไฮโดรเจนและตัวเร่งปฏิกิริยาพวก molybdenum บน alumina ที่อุณหภูมิ 480-540 C และความดัน 200-300 psi กระบวนการนี้ช่วยแปรสภาพน้ำมันเบนซินออกเทนต่ำให้มีค่าสูงขึ้น

2.2.3 Platforming and catforming ใช้ ไฮโดรเจนและตัวเร่งปฏิกิริยาพวก Pt บน alumina อุณหภูมิ 450-530 C ความดัน 500-700 psi

กระบวนการกลั่นน้ำมัน

2.2 กระบวนการเปลี่ยนสภาพ (reforming)

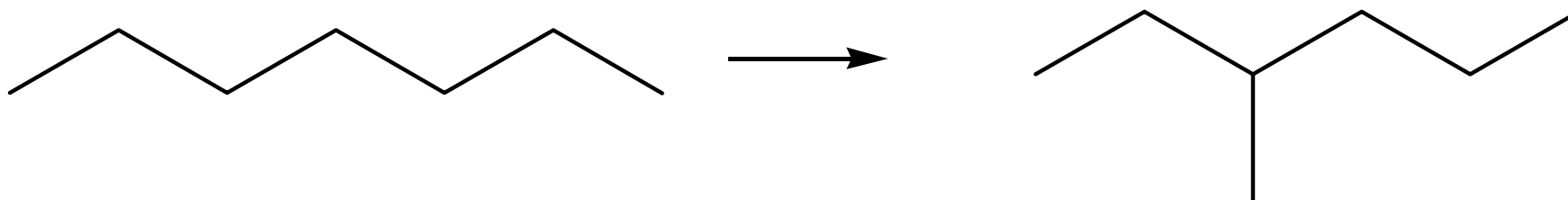
2.2.4 Catalytic reforming เป็นกระบวนการหลักเพื่อผลิต gasoline ที่มีค่าออกเทนสูง และยังมีบทบาทต่อการผลิตสารอะโรมาติกส์ในอุตสาหกรรมเคมี

วัสดุป้อนเป็น straight-run naphtha และสารไฮโดรคาร์บอนอื่น ๆ ที่มีจำนวนคาร์บอน 6-11 อะตอม น้ำหนักโมเลกุลที่ผ่านกระบวนการนี้ไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก เพราะเป็นการจัดเรียงตัวใหม่ในโครงสร้าง

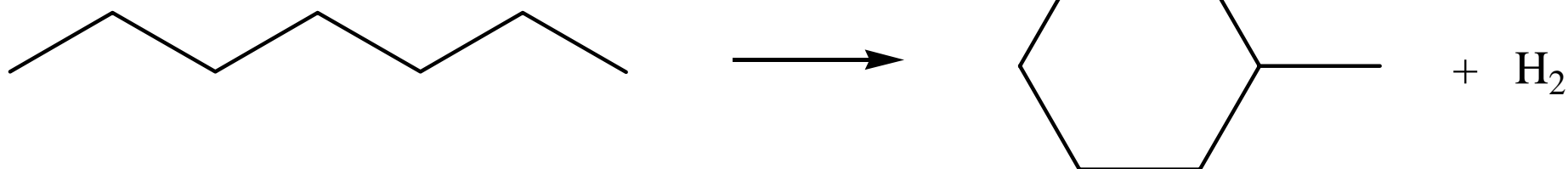

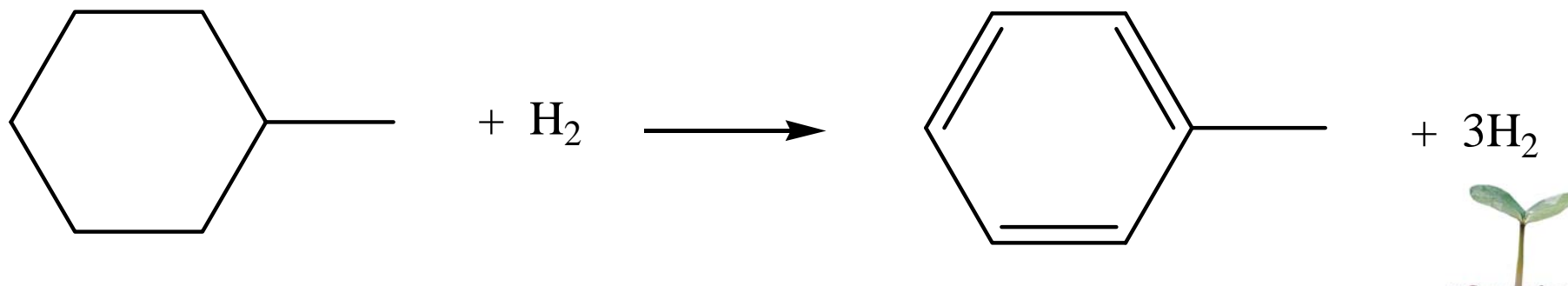
Isomerization

Cyclization

Aromatization

กระบวนการกลั่นน้ำมัน

2.3 กระบวนการรวมโมเลกุล

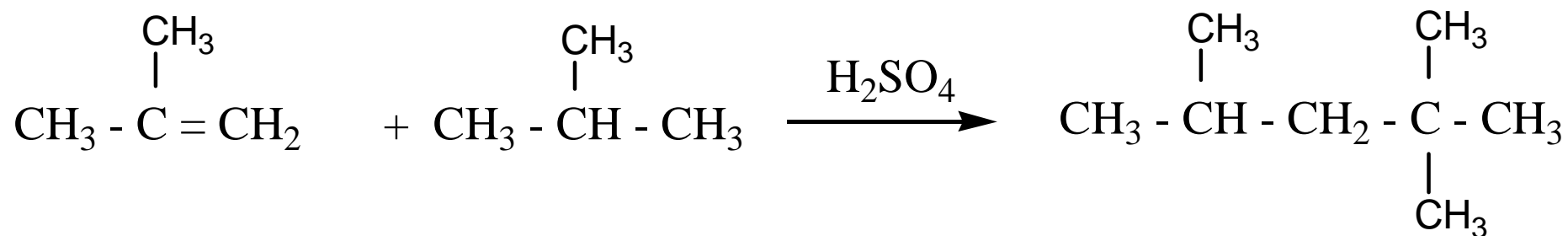
2.3.1 Alkylation เป็นกระบวนการผลิตองค์ประกอบของน้ำมันเบนซินที่มีค่าออกเทนสูง โดยการรวมโมเลกุลของสารไฮโดรคาร์บอนประเภท olefin ที่มี C 3-5 atom เข้ากับพวก isoparaffin โดยใช้ตัวเร่งปฏิกิริยาที่มีฤทธิ์เป็นกรด ผลิตภัณฑ์ที่ได้จะเป็นสาร isoparaffin ที่มีขนาดโมเลกุลใหญ่ขึ้นและมีค่าออกเทนสูง เช่น isooctane ได้จากการรวมโมเลกุลของ butylene และ isobutene

2.3.2 Polymerization เพื่อทำให้ light olefin จากกระบวนการ cracking ต่าง ๆ เปลี่ยนเป็นไฮโดรคาร์บอนที่ใหญ่ขึ้น

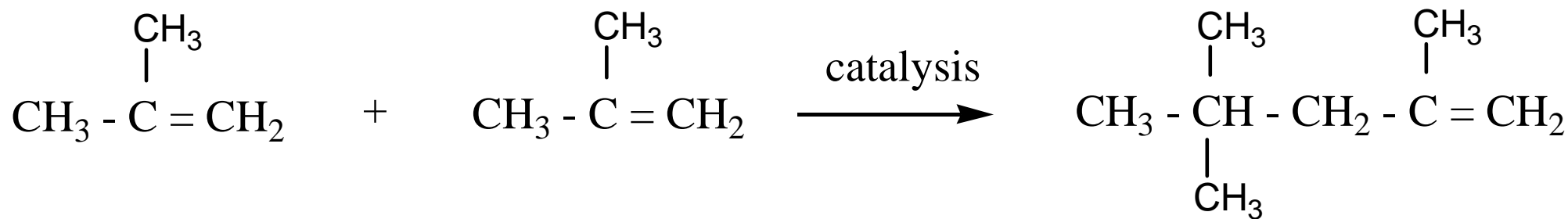

❖ ปฏิกิริยา Alkylation

❖ ปฏิกิริยา polymerization

กระบวนการกลั่นน้ำมัน

3. การปรับปรุงคุณภาพ (treating)

เป็นการขจัดสารที่ไม่ต้องการออกจากน้ำมัน เช่น กำมะถัน เกลือ เมอร์แคปแทน เป็นต้น เพื่อให้้ำมันมีความคงตัวและมีคุณภาพดีขึ้น

กรรมวิธีในการปรับปรุงคุณภาพ เช่น ขจัดกำมะถันโดยใช้ก๊าซ ไฮโดรเจน

Hydrotreating เป็นกระบวนการกำจัดพวก heteroatom และ hydrogenation พันธะคู่และวงแหวนอะโรมาติก การทำ hydrotreating เพื่อป้องกันการเกิดการ deactivate ของตัวเร่งปฏิกิริยาอันเนื่องจาก heterocompound มักเป็นสารพิษต่อตัวเร่งปฏิกิริยา

กระบวนการกลั่นน้ำมัน

4. การผสม (blending)

เป็นการนำเอาผลิตภัณฑ์ที่ผ่านกระบวนการต่าง ๆ มาผสมกัน ให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสม หรือ การเติมสารเคมีบางอย่างลงไปเพื่อให้มีคุณภาพดีขึ้น

ตัวอย่างเช่น สารเพิ่มค่าออกเทน MTBE (methyl-*t*-butyl ether), ETBE (ethyl-*t*-butyl ether) methanol และ ethanol

กระบวนการกลั่นน้ำมัน

4. การผสม (blending)

น้ำมันเบนซิน จะผสมสารเคมีเพื่อเพิ่มคุณภาพให้เหมาะสมกับการใช้งาน เช่น สารเพิ่มค่าออกเทน สารเคมีป้องกันสนิมและการกัดกร่อนในถังน้ำมันและท่อ น้ำมัน และสารเคมีช่วยทำความสะอาดหัวฉีด

สารประกอบไฮโดรคาร์บอนที่มีอยู่ในน้ำมันเบนซิน เมื่อได้รับความร้อนจะสามารถลุกติดไฟได้ ถ้าทำให้น้ำมันระเหยเป็นไอแล้วผสมกับอากาศที่ถูกอัดในกระบอกสูบและจุดด้วยประกายไฟ จะทำให้เกิดการระเบิดได้ เนื่องจากไอโซเมอร์ต่าง ๆ ที่อยู่ในน้ำมันมีคุณสมบัติต่างกัน จึงทำให้ไอโซเมอร์เหล่านั้นติดไฟไม่พร้อมกัน สารประกอบไฮโดรคาร์บอนที่เป็นโซ่ตรงจะติดไฟได้ง่ายกว่าสารประกอบไฮโดรคาร์บอนโซ่กิ่งเล็กน้อย

กระบวนการกลั่นน้ำมัน

4. การผสม (blending)

หากในน้ำมันเบนซินมีปริมาณสารประกอบไฮโดรคาร์บอนที่เป็นโซ่ตรงมาก เมื่อเกิดการเผาไหม้ในกระบอกสูบของเครื่องยนต์จะเกิดการระเบิดเร็วเกินไป ทำให้เกิดการกระแทกก่อนจังหวะงานในกระบอกสูบ เรียก การน็อก ผลคือ เครื่องยนต์เดินไม่เรียบ มีผลเสียต่อชิ้นส่วนและประสิทธิภาพของเครื่องยนต์ด้วย

การประเมินเลขออกเทนของน้ำมันเชื้อเพลิง ทำโดยการทดสอบในเครื่องยนต์มาตรฐาน เปรียบเทียบกับสารประกอบไฮโดรคาร์บอนอ้างอิง 2 ชนิด คือ *n*-heptane ซึ่งกำหนดให้มียค่าออกเทนเป็น 0 และ 2,2,4-trimethylpentane (isooctane) กำหนดให้มียค่าออกเทนเป็น 100 เช่น น้ำมันเบนซินชนิดหนึ่งมีลักษณะการเผาไหม้และการน็อกเหมือนกับของผสมที่มี 90% isooctane และ 10% *n*-heptane น้ำมันนี้จะถูกกำหนดว่าเป็นน้ำมันเบนซินมีค่าออกเทนเท่ากับ 90

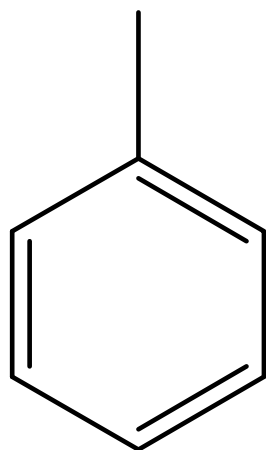
กระบวนการกลั่นน้ำมัน

4. การผสม (blending)

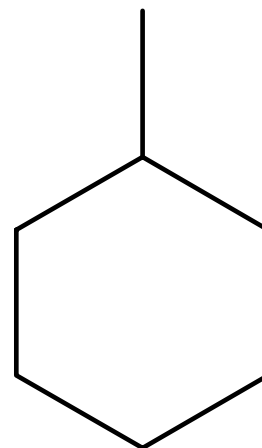
ค่าออกเทนมีหลักการพิจารณาจากโครงสร้าง ตัวอย่างเช่น

1. ค่าออกเทนเพิ่มขึ้นเมื่อมีพันธะคู่เพิ่มขึ้น

120

>

75

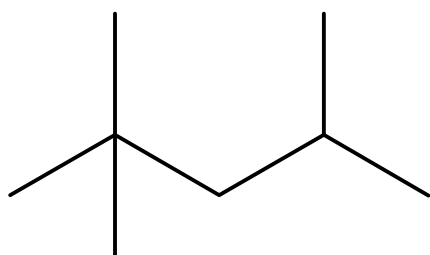

กระบวนการกลั่นน้ำมัน

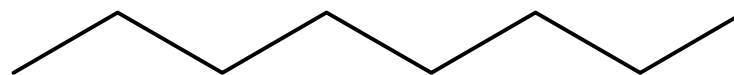
ค่าออกเทนมีหลักการพิจารณาจากโครงสร้าง ตัวอย่างเช่น

2. ค่าออกเทนเพิ่มขึ้นเมื่อจำนวนกิ่งหรือวงเพิ่มขึ้น

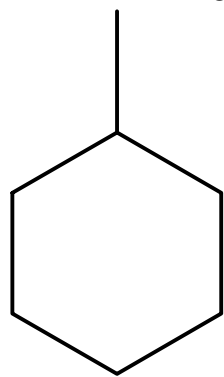

100

>

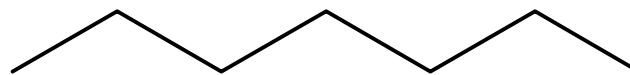

-19

75

>

0

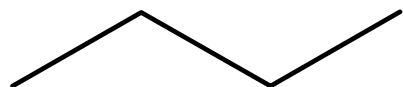

กระบวนการกลั่นน้ำมัน

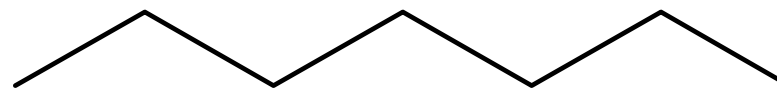
ค่าออกเทนมีหลักการพิจารณาจากโครงสร้าง ตัวอย่างเช่น

3. ค่าออกเทนลดลงเมื่อขนาดของสายโซ่เพิ่มขึ้น

91

>

0

กระบวนการกลั่นน้ำมัน

ปกติ gasoline ที่ได้จากหอกถันมีค่าออกเทนประมาณ 50-55 แต่เครื่องยนต์ในปัจจุบันต้องการน้ำมันเบนซินที่มีค่าออกเทนประมาณ 87-93 การเพิ่มค่าออกเทนในน้ำมันเบนซินทำได้ 3 วิธีคือ

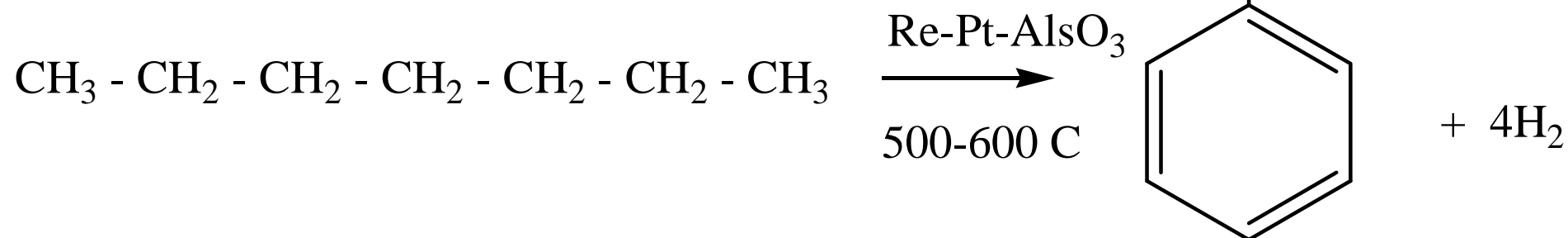
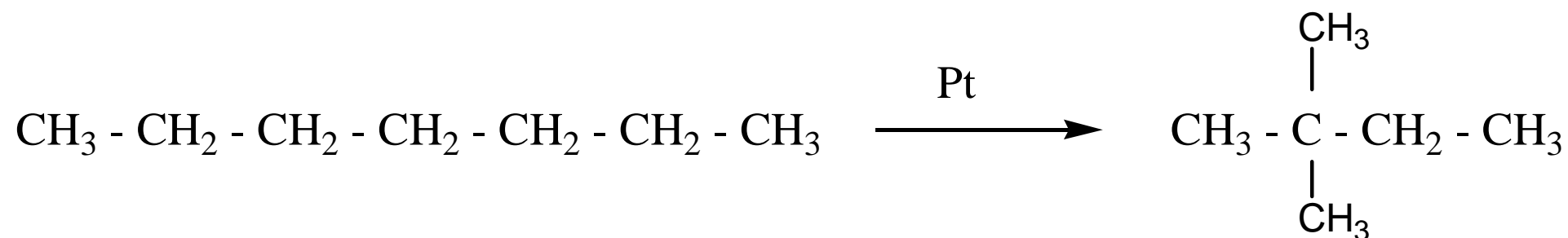
1. **Cracking** เป็นการเพิ่มค่าออกเทนโดยการเพิ่มเปอร์เซ็นต์ของสารประกอบไฮโดรคาร์บอนที่มีโซ่สั้น ๆ โดยทั่วไปสารประกอบไฮโดรคาร์บอนที่มีโซ่สั้น ๆ จะมีค่าออกเทนสูงกว่าโซ่ยาว เช่น butane มีค่าออกเทน 91 แต่ *n*-heptane มีค่าออกเทน 0
2. **Catalytic reforming** เป็นการเปลี่ยนสารประกอบไฮโดรคาร์บอนที่มีโซ่ตรงเป็นที่มีโซ่กิ่งหรือสารอะโรมาติก เช่น เปลี่ยน *n*-hexane ไปเป็น 2,2-dimethylbutane โดยใช้ Pt เป็นตัวเร่งปฏิกิริยา

Catalytic reforming

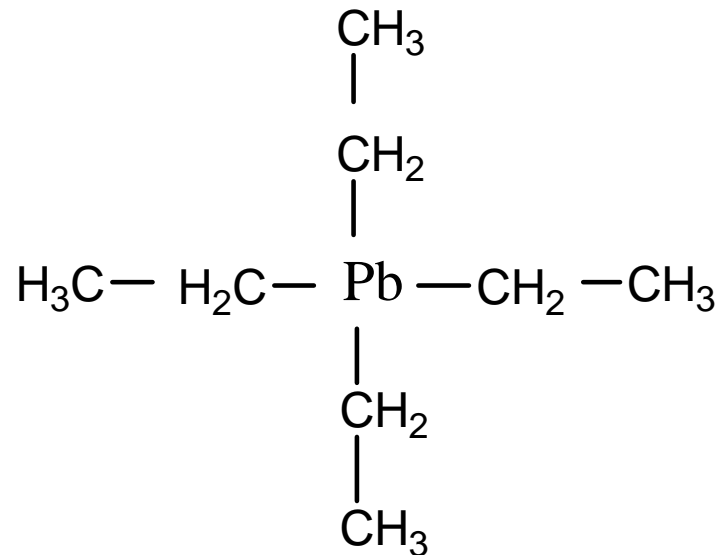

กระบวนการกลั่นน้ำมัน

3. การเติม octane enhancer หรือ antiknock agent

ก่อนปี ค.ศ. 1975 ใช้ octane enhancer คือ tetraethyl lead (TEL) เพราะถูกและมีประสิทธิภาพสูง สามารถเพิ่มค่าออกเทนให้สูงขึ้นจากเดิม 10-15 แต่ตกัวเป็นพิษต่อสุขภาพ หากปล่อยจากท่อไอเสียรถยนต์

tetraethyl lead

กระบวนการกลั่นน้ำมัน

ต่อมามีกฎหมายให้รถติดตั้ง catalytic converter เพื่อควบคุมมลพิษ ทำให้ลดการใช้ TEL เพราะน้ำมันเบนซินไร้สารตะกั่วเท่านั้นจึงใช้ได้กับรถยนต์ที่ติดตั้ง catalytic converter เนื่องจากตะกั่วทำให้ตัวเร่งปฏิกิริยาไม่สามารถทำงานได้

ปกติเครื่องยนต์ที่กำลังทำงานและอุณหภูมิสูง ปฏิกิริยาระหว่างแก๊สไนโตรเจนและออกซิเจนทำให้เกิดแก๊สไนตริกออกไซด์ (NO) ขึ้น ถ้า NO ถูกปล่อยสู่บรรยากาศทางท่อไอเสีย จะทำปฏิกิริยากับ ออกซิเจนเกิดเป็น NO_2 เป็นมลพิษอีกชนิดในอากาศ ดังนั้นอุปกรณ์ catalytic converter ทำให้หน้าที่

1. ออกซิไดส์ CO และไฮโดรคาร์บอนที่เผาไหม้ไม่หมดให้เป็น CO_2 และไอน้ำ
2. รีดิวซ์ NO ให้กลับไปเป็น N_2 และ O_2

ต่อมา octane enhancer ที่ใช้แทน TEL ได้แก่ MTBE (methyl-*t*-butyl ether), ETBE (ethyl-*t*-butyl ether), methanol and ethanol

ปัจจุบันมีการใช้ก๊าซเป็นเชื้อเพลิงในรถยนต์แทนน้ำมันเชื้อเพลิงเพิ่มขึ้น มีทั้ง
ก๊าซเชื้อเพลิง LPG และ NGV เนื่องจากก๊าซทั้งสองชนิดมีองค์ประกอบและสมบัติ
ทางกายภาพต่างกัน

1. องค์ประกอบของ LPG คือ Propane และ Butane

2. องค์ประกอบของ NGV คือ methane

จุดเด่นของการใช้ NGV คือ ค่าพลังงานที่ได้ต่อน้ำหนักสูงกว่าปลอดภัยกว่าหากเกิดการ
รั่วเพราะความหนาแน่นต่ำกว่าจึงลอยตัวได้ดีกว่า มีการเผาไหม้สะอาดสมบูรณ์

เครื่องยนต์ดีเซล

เครื่องยนต์ดีเซล เป็นเครื่องยนต์ที่หลักการทำงานแตกต่างจากเครื่องยนต์เบนซิน การจุดระเบิดของเครื่องยนต์ดีเซล ใช้ความร้อนที่เกิดจากการอัดอากาศอย่างสูงในลูกสูบ ไม่ใช่การจุดระเบิดของหัวเทียนเหมือนในเครื่องยนต์ที่ใช้น้ำมันเบนซิน

น้ำมันดีเซล เป็นน้ำมันที่ระเหยช้า (low volatile) จุดเดือดอยู่ระหว่าง 180-385 C ในประเทศไทยมีน้ำมันดีเซล 2 ประเภท คือ

น้ำมันดีเซลหมุนเร็ว หรือ น้ำมันโซล่า ใช้กับเครื่องยนต์ดีเซลหมุนเร็ว เช่น รถยนต์ รถบรรทุก เรือประมง เรือโดยสาร เครื่องปั่นไฟ รถแทรกเตอร์ เพราะใช้งานหมุนเกิน 1000 รอบต่อนาที ทำให้ต้องใช้ น้ำมันดีเซลที่มีค่าซีเทนสูง และมีการระเหยเร็ว มิฉะนั้นเครื่องยนต์จะเดินไม่สะดวก

เครื่องยนต์ดีเซล

น้ำมันดีเซล หมุนช้า หรือน้ำมันซีโล่ ใช้กับเครื่องยนต์ดีเซลรอบปานกลางหรือรอบต่ำ เช่น เรือเดินทะเล เพราะไม่ต้องการน้ำมันดีเซลที่มีค่าซีเทนสูงมาก และระเหยช้า

กระบวนการเผาไหม้น้ำมันดีเซล นั้นจะถูกฉีดเป็นละอองฝอยเข้าไปผสมกับอากาศที่มีความดันและอุณหภูมิสูงในกระบอกสูบ เกิดการเผาไหม้ทันทีพร้อมกับให้พลังงานขับเคลื่อนลูกสูบต่อไป

ความต้องการพื้นฐานของน้ำมันดีเซล คือ ต้องจุดระเบิดเองได้เร็ว และเผาไหม้ได้หมดภายใต้สภาวะภายในห้องเผาไหม้ของเครื่องยนต์ ได้มีการกำหนดคุณภาพน้ำมันดีเซลด้วยเลขซีเทน (cetane number) โดยมีน้ำมันเชื้อเพลิงอ้างอิง 2 ชนิดคือ

เครื่องยนต์ดีเซล

n-cetane ที่มีคุณสมบัติในการจุดระเบิดดีมากให้มีค่าซีเทน 100 และ α -methyl-naphthalene มีค่า ซีเทน 0 ต่อมาใช้ heptamethylnonane กำหนดให้มีค่าซีเทน 15

$$\text{Cetane number} = \% \text{ n-cetane} + 0.15 \%$$

heptamethylnonane

น้ำมันดีเซลที่มีค่าซีเทนสูง จะทำให้การควบคุมการเผาไหม้ ทำได้ดีขึ้น เป็นผลทำให้ประสิทธิภาพของเครื่องยนต์เพิ่มสูงขึ้น

ข้อดีการใช้ก๊าซธรรมชาติเป็นเชื้อเพลิง

- ❖ เป็นเชื้อเพลิงปิโตรเลียมที่นำมาใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สูง มีการเผาไหม้สมบูรณ์
- ❖ ลดการสร้าง ก๊าซเรือนกระจก
- ❖ มีความปลอดภัยสูงในการใช้งาน เพราะเบากว่าอากาศ จึงลอยขึ้นเมื่อเกิดการรั่ว
- ❖ ถูกกว่าเชื้อเพลิงปิโตรเลียมอื่น ๆ

เปรียบเทียบคุณสมบัติของก๊าซธรรมชาติ และก๊าซหุงต้ม

ข้อเปรียบเทียบ	ก๊าซธรรมชาติ	ก๊าซหุงต้ม (LPG)
ความปลอดภัย	มีความปลอดภัยสูง เนื่องจากเบากว่าอากาศ เมื่อเกิดการรั่วไหลจะฟุ้งกระจายไปในอากาศอย่างรวดเร็ว	มีความปลอดภัยน้อย เนื่องจากหนักกว่าอากาศ เมื่อเกิดการรั่วไหลจะกระจายอยู่ตามพื้นราบ
ความพร้อมในการนำมาใช้งาน	สถานะเป็นก๊าซ นำไปใช้ได้เลย	สถานะเป็นของเหลว ต้องทำให้เป็นก๊าซก่อนนำไปใช้งาน
ประสิทธิภาพการเผาไหม้	เผาไหม้ได้สมบูรณ์	เผาไหม้ได้สมบูรณ์
คุณลักษณะของเชื้อเพลิง	ไม่มีสี ไม่มีกลิ่น เผาไหม้ปราศจากเขม่าและกำมะถัน	ไม่มีสี ไม่มีกลิ่น โดยทั่วไปจะเติมสารเติมกลิ่นเพื่อความปลอดภัย
ค่าใช้จ่ายอื่นๆ	ไม่ต้องสร้างถังเก็บสำรองเชื้อเพลิง	ต้องมีถังเก็บสำรอง ต้องสั่งซื้อเชื้อเพลิงล่วงหน้า

Thank You !